

välskrivna doktorsavhandling, som hon försvarade hösten 1996, handlar om hur två manliga kollektiv – staten och läkarna – lagstiftade och överordnade sig två kvinnliga kollektiv – barnmorskor och barnaföderskor. Målet med avhandlingen uppges vara att bringa klarhet i bakomliggande orsaker till förlossningsvårdens förändring under perioden 1870–1920, där tillvägagångssättet blev att studera interaktionen och kommunikationen mellan de nämnda fyra kollektiven. Det är ett omfattande verk bestående av nio kapitel. Kapitel 3–8 i avhandlingen, som sinsemellan är relativt självständiga delarbeten, skildrar förlossningsvårdens förändring under den studerade tidsperioden sett ur sex olika aspekter. Bokens två sista kapitel ger en god sammanfattning av avhandlingen och kan därför med behållning läsas separat av den som så önskar och har begränsad tid. Avhandlingen innehåller också ett stort antal referenser.

Författaren valde i huvudsak Stockholm som geografiskt område för avhandlingen. Det var här som födandet tidigast kom att hospitaliseras. Allmänna barnbördshuset startade sin verksamhet 1755, och under den studerade tiden fanns tre barnbördshus i huvudstaden. En av bokens stora behållningar är författarens analys av verksamheten vid dessa anstalter och av hur kampen mot barnsängsfebern fördes under tre decennier. Statistiken från verksamheten vid Stockholms barnbördshus var dystert i början av den studerade perioden. 1869 avled 65 av 1 000 nyblivna mammor som valde att föda på barnbördshus, för det mesta i barnsängsfeber. Men situationen skulle förbättras. Under 18 månader 1883–84 insjuknade endast en kvinna i barnsängsfeber vid det södra barnbördshuset. Antiseptiken hade gjort sitt intåg.

Dynamiskt skede i medicinhistorien

Valet av tidsperiod 1870–1920 är logiskt och omfattar ett mycket dynamiskt skede av den svenska medicinhistorien. Under perioden ökade antalet läkare i landet med 1 100, eller 300 procent. Även barnmorskornas antal steg under samma period, om än i något mindre omfattning, till 62 procent. I början av tidsperioden födde 80 procent av Stockholms kvinnor hemma, och förlossningen var en angelä-

genhet för barnmorskan. 50 år senare var motsvarande siffra 10 procent, och barnmorskan handlade nu enbart normala förlossningar. Två centrala årtal för barnmorskorna under perioden var 1881 och 1908. Vid det första infördes den obligatoriska »dagboken» för barnmorskan. Rapporteringsskyldighet till läkare hade tidigare bara omfattat instrumentella förlossningar, medan den nya dagboken var att jämföra med en komplett förlossningsjournal. 1908 beslutade riksdagen om att införa lagstadgad minimilön för barnmorska, vilket bl a innebar det definitiva slutet för »hjälp-gummorna». Dessas verksamhet, som från 1711 inte var tillåten i Stockholm och i riket förbjöds sedan 1819, hade länge fått fortgå med statens tysta bifall inte minst inom glest befolkade områden.

Bitterhet mot läkarkåren

Avhandlingen ger en fyllig redogörelse för utbildningen av läkare och barnmorskor kring sekelskiftet. Utbildningssystemet för läkare byggde i motsats till barnmorskeutbildningen på personlig frihet, självständighet och egen tidsplanering. Läkarens utbildning blev starkt specialiserad mot obstetriska komplikationer och mot spädbarnssjukdomar. »Han gjordes medvetet överlägsen, och hon underlägsen, i obstetrisk kompetens.» Praktiken i obstetrik hörde också till de längsta under den då sjuåriga läkarutbildningen. Tre kandidater (en praktikant och två assistenter) bildade ett team och bodde på Allmänna barnbördshuset. Samtliga förlossningar, således även sätesförlossningar, handledes av tea-

met. Kandidaternas tillgång till patienter prioriterades. Läkarnas kompetensnivå steg under perioden. Barnmorskorna stred samtidigt för en förbättrad och förlängd utbildning.

Avhandlingen andas genomgående en bitterhet mot vad som beskrivs som de mansdominerade kollektiven – främst läkarkåren. Utan undantag innehåller varje kapitel lite ved för att underhålla denna eld. Det var »staten och läkarna som låg bakom att förlossningen – en frisk inte sjuklig kroppsfunction – kom att räknas som en medicinsk angelägenhet». Avhandlingens rubrik antyder förekomst av konflikter i förlossningsvården. Om konflikter finner man däremot inte så mycket i texten. Tvärtom förefaller samförståndet mellan stat, läkare och barnmorskor som förvånansvärt gott då det gäller förlossningens hospitalisering, medikalisering och professionalisering. Att barnaföderskorna uppskattade förändringen visade det snabbt stigande antalet anstaltsförlossningar i Stockholm, där ett marknadsanpassat system med privata hemförlossande barnmorskor löpte parallellt med verksamheten vid barnbördshuset.

Barnmorskeförbundet höll sig länge med en manlig ordförande – som var läkare. Läkarna motsatte sig barnmorskornas önskemål om strängare antagningskrav till barnmorskeutbildningen. Att även utbilda något mindre belasta kvinnor från glesbygden med syfte att uppnå en bättre geografisk spridning av barnmorskor var här en mer trolig bakomliggande orsak än rädsla att förlora i kompetensnivå gentemot barnmorskorna. Stor självständighet och instrumentell färdighet präglade även år 1920 barnmorskan i glesbygd om än rätten till att anlägga hög tång hade ifråntagits henne något år tidigare.

Avhandlingen innehåller några smärre skönhetsfel, t ex definitionen av perinatal mortalitet och begrepp som eklampsi utan krampor. Och vad säger röntgenologen om att utomkvedshavandeskap 1903 första gången diagnostiserades med hjälp av röntgenfotografering?

Förhoppningar om en fortsättning

Sammanfattningsvis vill

jag varmt rekommendera boken till alla med intresse för svensk förlossningsvårds historia. En förhoppning är att författaren inte låter sig nöja med detta verk och slår sig till ro utan fortsätter på spåret och ger oss en andra del om hur förlossningsvården kom att utvecklas och förändras under åren 1921–1970. •

Vederhäftig orientering om andrologisk forskning

Shalander Bhasin, Henry L Gabelnick, Jeffrey M Spieler, Ronald S Swerdloff, Christina Wang, Chuck Kelly. **Pharmacology, biology and clinical applications of androgens. Current status and future.** 527 sidor. Chichester: Wiley, 1996. Pris £ 70. ISBN 0-471-13320-5.

Recensent: universitetslektor Åke Pousette, reproduktionsmedicinskt centrum, Karolinska institutet, Stockholm.

Andrologin har under de senaste åren utvecklats snabbt. Denna bok, som baseras på föredrag hållna vid ett symposium 1995, har som målsättning att sammanfatta de senaste resultaten inom några av andrologins forskningsfält.

Boken innehåller sju delavsnitt: »androgen physiology», »androgen and the prostate», »androgen effects on the brain», »effects on metabolism», »androgen therapy», »male contraception» och »androgen delivery system».

Viktigt komplement

Boken innehåller vederhäftig, uppdaterad information och är ett viktigt komplement för den som vill hålla sig välorienterad inom dessa forskningsfält. De ca 50 bidragen är skrivna av olika författare och skiftar något i kvalitet, men man får ett homogent helhetsintryck. Varje kapitel kan dock läsas separat, och välarbetade referenslistor kompletterar de skilda avsnitten. Boken kan rekommenderas till alla med intresse för andrologisk forskning. •